

GEA, FLORA ET FAUNA

Estudi etnobotànic de Gallecs (Vallès Oriental / Vallès Occidental)

M. Àngels Bonet*, Mònica Roldán**, Jordi Camprubí*** & Joan Vallès*

Rebut: 02.06.09

Acceptat: 20.06.11

Resum

Gallecs és una petita àrea rural situada uns 20 km al nord de la ciutat de Barcelona. Durant la dècada de 1970 va patir una expropiació per part del règim de Franco, amb la finalitat de construir-hi una ciutat. Aquell projecte, però, no s'arribà a realitzar i, actualment, una part del territori es manté com una illa verda —enmig d'una zona fortament industrialitzada— on s'han pogut conservar les plantes i també els coneixements de la gent relacionats amb la seva utilització. A través d'entrevistes a 28 persones recollírem informació sobre 272 plantes, de les quals 256 tenen algun ús tradicional a la zona. Presentem, en aquest article, un extracte del treball realitzat i la discussió de les dades més rellevants. El catàleg complet de l'etnoflora de Gallecs es pot consultar a Bonet *et al.* (2008). Com a conclusió, podem dir que es conserva a la zona estudiada una part important de la riquesa cultural relacionada amb les plantes, si bé les generacions joves mostren elevats nivells d'aculturació.

PARAULES CLAU: Etnobotànica, Gallecs, Vallès, plantes medicinals, usos tradicionals de les plantes, cultura popular

Abstract

Ethnobotanical study of Gallecs (Vallès Oriental / Vallès Occidental, Catalonia)

Gallecs is a small rural area only 20 km north of the city of Barcelona. In the 1970s this land was designated by the Franco's regime to become the site of a new city. However, this project was not carried out and, thanks to that, a fragment of nature survived amidst the concrete. In addition, many plants are still used and managed by the inhabitants of Gallecs. To study the ethnobotanical knowledge in this particular case, we conducted interviews with 28 people. We obtained information about 272 plant species, 256 of which have folk uses in the area studied. In this paper we summarize the work carried out and we discuss the most relevant data. The complete catalogue of Gallecs's ethnoflora is available in Bonet *et al.* (2008). As a conclusion, an even a surprising high degree of richness of folk culture linked to plants is conserved in the area considered; however, as in other territories, the young generations show high levels of acculturation.

KEYWORDS: Ethnobotany, Gallecs, Vallès, medicinal plants, traditional plant uses, folk culture

* Universitat de Barcelona. Facultat de Farmàcia. Laboratori de Botànica. Av. Joan XXIII, s/n. 08028 Barcelona.

** Universitat Autònoma de Barcelona. Servei de Microscòpia. Campus Bellaterra. 08193 Bellaterra. Barcelona.

*** C/ Escoles, 9, 1r 2a. 08290 Cerdanyola del Vallès.

A/e.: m.angels.bonet@gmail.com

Resumen

Estudio etnobotánico de Gallecs (Vallès Oriental / Vallès Occidental, Catalunya)

Gallecs es una pequeña área rural situada unos 20 km al norte de la ciudad de Barcelona. Durante la década de 1970 fue objeto de una expropiación por parte del régimen de Franco con el fin de construir una ciudad. Sin embargo, aquel proyecto no llegó a ejecutarse y, en la actualidad, una parte de aquel territorio se mantiene como una isla verde donde se han conservado las plantas y también los conocimientos de sus gentes relacionados con su utilización. Mediante la realización de entrevistas a 28 personas recogimos información referida a 272 plantas, de las cuales 256 tienen algún uso tradicional en Gallecs. Presentamos, en este artículo, un extracto del trabajo realizado y la discusión de los resultados más relevantes. El catálogo completo de la etnoflora de Gallecs puede consultarse en Bonet *et al.* (2008). Como conclusión, podemos decir que se conserva en la zona estudiada una parte importante de la riqueza cultural relacionada con las plantas, aunque las generaciones jóvenes muestran altos niveles de aculturación.

PALABRAS CLAVE: Etnobotánica, Gallecs, Vallès, plantas medicinales, usos tradicionales de las plantas, cultura popular

Introducció

Gallecs és un territori que, per circumstàncies històriques molt particulars, s'ha mantingut fins als nostres dies com a espai agrícola i forestal. Aquest és un fet insòlit a la plana vallesana i més en una àrea situada a tan escassa distància de la ciutat de Barcelona. L'agricultura —tot i els seus alts i baixos— s'hi manté, així com bona part de la cultura tradicional lligada a la vida rural. Un dels aspectes més rellevants d'aquesta cultura és constituït pels coneixements referits a les plantes, transmesos per via oral al llarg de generacions. En l'àmbit rural, les plantes han estat usades tradicionalment amb finalitats ben diverses: en medicina

popular, com a aliments i condiments culinaris, per a fabricar estris de tota mena, amb finalitat ornamental, religiosa o artesanal, entre altres. Aquesta cultura botànica del poble, que anomenem etnobotànica, fou plenament vigent a la comarca fins a la dècada de 1960. A partir d'aleshores, al Vallès, com a la majoria de comarques de l'àmbit barceloní, s'inicià una constant i progressiva transformació del sòl agrícola en industrial. La creixent urbanització del territori —a causa del creixement demogràfic i industrial— ha convertit l'activitat agrícola en absolutament minoritària actualment a la comarca.

El fet de constituir Gallecs una excepció d'aquesta realitat dominant ens portà a emprendre —amb el suport del Centre d'Estudis Molletans, que concedí al projecte un accésit a la V Beca de Recerca Vicenç Plantada— un estudi etnobotànic d'aquesta àrea, conscients que encara hi podem trobar persones capaces de transmetre'ns aquest saber del món de la pagesia, però que calia realitzar el treball amb una certa urgència, atès que algunes de les possibles fonts d'informació eren persones d'edat ja molt avançada. El treball s'emmarca en la línia de recerca en etnobotànica catalana del Laboratori de Botànica de la Facultat de Farmàcia de la Universitat de Barcelona (vegeu-ne un resum a Vallès, 2007). La temàtica d'estudi es troba en el marc multidisciplinari de les ciències naturals i socials (Barrau, 1971) i té com a finalitat principal estudiar les relacions entre les persones i el seu entorn vegetal o, dit en altres paraules, la gestió dels recursos naturals vegetals per les comunitats humanes. Dins d'aquest àmbit, l'estudi que presentem pretén aportar dades sobre l'etnoflora del territori considerat.

El catàleg complet que hem confegit de l'etnoflora de Gallecs, amb els noms i els usos de cada planta detallats pot consultar-se al llibre publicat per l'Institut d'Estudis Molletans dins la col·lecció «Vicenç Plantada» (Bonet *et*

al., 2008). En el present article fem una síntesi dels resultats més rellevants d'aquesta recerca amb la intenció de posar-los a l'abast d'un públic més ampli i alhora més especialitzat.

Àrea d'estudi

Situat a la plana vallesana (Fig. 1), en una zona a cavall entre les comarques del Vallès Oriental i el Vallès Occidental que la gent local reconeix com una entitat diferenciada que denomina Baix Vallès, el territori de Gallecs té una extensió de 753 ha (455,45 de les quals pertanyen al municipi de Mollet del Vallès i 70,19 al de Parets del Vallès) i una població de 120 habitants. Aquest territori fou objecte d'una expropiació a principis de la dècada de 1970, amb la intenció de construir-hi una ciutat de 130000 habitants. Els canvis polítics i administratius propiciats per la transició democràtica, juntament amb una forta oposició popular, van fer que el projecte no s'arribés a dur a terme. Gràcies a això, i també per la voluntat de bona part dels propietaris afectats, avui Gallecs es manté com a espai agrícola i conforma una autèntica illa verda enmig d'una àrea fortament industrialitzada i urbanitzada, envoltada d'autopistes i altres vies de comunicació, a tan sols 20 km de distància de la ciutat de Barcelona. Des de fa uns anys, aquest espai és protegit i compleix una doble funció: d'una banda, forma part del corredor verd que comunica les serralades Litoral i Prelitoral; de l'altra, s'hi promou la continuïtat de les activitats agràries; actualment s'hi estan potenciant l'agricultura biològica i els productes autòctons de qualitat (Safont, 2008).

Objectius i metodologia

L'objectiu fonamental del treball ha estat establir els catàlegs etnoflorístics del territori

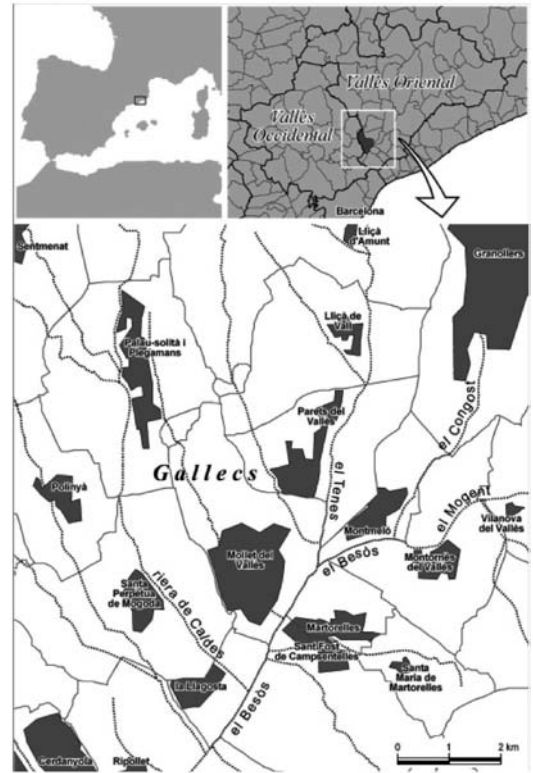


FIGURA 1. Mapa de situació de Gallecs. Original de Jordi Bertran.

estudiat (dels quals donarem, en aquest article, les dades generals d'una selecció de les plantes reportades), és a dir, arribar a dreçar-ne l'inventari de les plantes que són conegudes, apreciades i utilitzades per la gent que hi viu, amb especificació dels seus noms i dels seus diferents usos. El fet de disposar de catàlegs acurats permet valorar de manera comparada el pes de les plantes útils en el conjunt de plantes del territori, que dóna una idea de l'afecció—reflectida en el coneixement— de la gent del lloc per la natura circumdant.

Amb el propòsit d'inventariar els coneixements populars sobre les plantes a Gallecs, realitzarem 16 entrevistes a persones d'aquest espai rural, a través de les quals parlarem en

total amb 28 persones (14 dones i 14 homes) d'una mitjana d'edat de 68 anys (màxim: 89 anys; mínim: 27 anys). Utilitzarem el mètode de l'enquesta etnobotànica, que consisteix a mantenir converses disteses amb els informants, tot evitant de formular preguntes directes (de l'estil: «Tal planta s'anomena de tal manera?»; o bé: «Hem llegit que va bé per a...»). En resum, es procura conduir la conversa sense restar espontaneïtat a la persona entrevistada, mitjançant una combinació del que en etnografia es coneix com a entrevista semiestructurada i el que s'hi qualifica d'entrevista dirigida o focalitzada (Pujadas *et al.*, 2004). Realitzarem, en la majoria dels casos, més d'una entrevista a cada informant, per tal com el tracte continuat permet d'obtenir una informació més fiable i completa. En algunes ocasions, parlarem simultàniament amb dues o tres persones, habitualment d'una mateixa família. Gairebé sempre les entrevistes es realitzaren a casa dels informants, on ens pogueren mostrar les plantes que tenen al jardí o a l'hort. Les converses van ser gravades —sempre amb el previ consentiment de les persones entrevistades— i posteriorment se'n va fer la transcripció. Aquest és un aspecte important de la metodologia, ja que permet de presentar la informació recollida conservant en part les expressions genuïnes de la parla de les persones que l'han generada. L'enregistrament de les converses fa possible, d'altra banda, conèixer la pronúncia exacta de les diverses variants recollides per als noms populars de les plantes. Aquest aspecte pot reflectir-se a través de la transcripció fonètica amb els símbols de l'Alfabet Fonètic Internacional (Nolan, 1995) al costat dels noms de les plantes en la presentació dels resultats.

Un altre aspecte important del treball de camp és la recollecció de mostres de les plantes a les quals els entrevistats s'han referit. L'ideal és que els mateixos informants ens acompanyin a recollir les plantes o que

ens en proporcionin mostres que ells mateixos han collit. Amb les mostres obtingudes, un cop presades i determinades, es confeccionaren plec testimoni, els quals han quedat dipositats a l'Herbari BCN, del Centre de Documentació de Biodiversitat Vegetal de la Universitat de Barcelona.

Finalment, resulta també essencial, pel que fa a la metodologia, l'observació, l'anotació i la documentació gràfica de la manera com els informants cultiven, recollecten i conserven les plantes medicinals i d'altra mena, dels mètodes de preparació dels remeis, de com se serveixen dels vegetals a la cuina i, en altres àmbits, de la manera d'utilitzar-los per a fabricar objectes diversos o amb altres finalitats.



FIGURA 2. Moment de la realització d'una entrevista a Isidre Molist.

Resultats i discussió

Els usos populars de les plantes a Gallecs

La informació recollida a través de les entrevistes fa referència a 272 tàxons vegetals, dels quals 256 tenen o han tingut, en un passat no gaire llunyà, alguna aplicació popular a Gallecs: 101 en l'àmbit sanitari (medicina humana i veterinària); 82 en alimentació humana, com a condiments o per a elaborar licors i altres begudes; 44 en alimentació animal; 7 han estat qua-

lificades de nocives o tòxiques i 113 han estat citades per algun altre tipus d'utilització o alguna característica destacable: males herbes o herbes de marge (40), ús ornamental (30), ús domèstic (12), ús lúdic (10), ús artesanal (8), plantes d'ús relacionat amb la religió o amb creences (8), plantes fumables (5), maneig agrosilvopastoral (4), plantes mellíferes (4), ús tintorial (2), ús tèxtil (1) (Fig. 3).

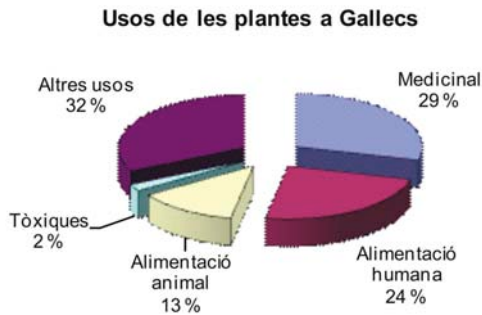


FIGURA 3. Principals usos tradicionals de les plantes a Gallecs.

A la taula següent (Taula 1) consten les seixanta espècies més citades pels informants (han estat esmentades almenys en quatre de les entrevistes, de tal manera que compleixen els criteris de consens entre informants i fiabilitat assenyalats per Le Grand & Wondergem (1987) i Johns *et al.* (1990). S'hi fa constar, a més del nom científic i el nom popular (acompanyat de la transcripció fonètica) de la planta, la família botànica, el número de plec d'herbari i els usos (medicinals i d'altra mena) més rellevants inventariats.

Plantes medicinals i tipus de malalties tractades

Entre els diversos grups de plantes amb usos populars a Gallecs destaca, pel nombre d'espècies implicades, el grup de les plantes medicinals: 101 espècies tenen, com hem dit,

aplicacions en medicina humana o veterinària. Comentem, tot seguit, les principals afeccions que són tractades amb plantes i les principals espècies utilitzades en cada cas.

El primer lloc, quant a la freqüència d'ús, l'ocupen les espècies destinades al tractament de refredats, és a dir, plantes d'acció anticatarral, antitussígena o expectorant (19 plantes en total); en destaquen l'arrel de malví (*Althaea officinalis*), la llimona (*Citrus limon*), l'eucaliptus (*Eucalyptus globulus*), la figa (*Ficus carica*), la malva (*Malva sylvestris*) i el saüc (*Sambucus nigra*).

Trobem, en segon lloc, el grup de plantes emprades com a depuratiu sanguini (14 espècies): la ceba (*Allium cepa*), l'escarxofa (*Cynara scolymus* L.), la fulla de noguera (*Juglans regia*) i la farigola (*Thymus vulgaris*) són alguns dels principals representants d'aquest grup. Tenim plantes, com la gramònica —coneguda també amb els noms d'herba del 'garrotillo', herba de les sangs o servereta (*Agrimonia eupatoria*)— que, a més de ser depuratives, ajuden a controlar la tensió arterial.

Hi ha, en tercer lloc, dos grups de plantes amb 12 representants cadascun: el de les relacionades amb els trastorns del sistema digestiu (que ajuden a pair, combaten la diarrea, són laxants o bé antihelmíntiques) i el grup de plantes que s'usen per la seva acció antiàlgica (és a dir, per a mitigar el dolor). Entre les plantes digestives destaquen la marialluïsa (*Lippia triphylla*), la camamilla (*Matricaria recutita*), la menta (*Mentha spicata*) i la farigola; com a laxants, hom ha citat, entre altres, l'oli d'oliva (*Olea europaea*) i les prunes (*Prunus domestica*), i per al tractament de la diarrea, la pastanaga (*Daucus carota* L. ssp. *sativus* (Hoffm.) Arcang.) i l'arròs (*Oryza sativa* L.). Com a antihelmíntics s'ha esmentat l'all (*Allium sativum*) i també l'oli d'oliva. Entre les espècies reportades per la seva acció antiàlgica trobem també l'all, l'espígol (*Lavandula latifolia*), l'arnica (*Polygonum spinosa* (L.) Cass.), el romaní (*Rosmarinus officinalis*) i l'ortiga (*Urtica dioica*).

TAULA 1. Plantes esmentades en quatre entrevistes o més, en ordre decreixent de citacions.

<i>Espècie, família botànica i número de plec d'herbari</i>	<i>Nom popular a Gallecs i transcripció fonètica</i>	<i>Usos</i>	<i>Nombre d'entrevistes en què és citada</i>
<i>Zea mays</i> L. (<i>Poaceae</i>) BCN 29830	Blat de moro [bláððámóru] Cabellera de blat de moro [kəβəjéərəðəβláððámóru] (estils/estigmes) Cabellera d'espiga [kəβəjéərəðəzpríγə] (estils/estigmes) Pèl de panotxa [pélðəpənótʃə] (estils/estigmes)	Diurètic (estils i stigmes), alimentació humana (gra), alimentació animal (gra i farina)	11
<i>Laurus nobilis</i> L. (<i>Lauraceae</i>) BCN 29880	Llorer [ləwéré][ləuré]	Condimentari, ornamental, religiós	10
<i>Allium sativum</i> L. (<i>Liliaceae</i>) BCN 29832	All [aλ]	Antihelmíntic, antiàlgic, condimentari	9
<i>Lippia triphylla</i> (L'Hér.) Kuntze (<i>Verbenaceae</i>) BCN 29886	Marialluisa [məriəluízə]	Digestiu, antiinflamatori gastrointestinal	9
<i>Thymus vulgaris</i> L. (<i>Lamiaceae</i>) BCN 29961	Farigola [fəriγólə]	Antisèptic, vulnerari, digestiu, condimentari	9
<i>Vitis vinifera</i> L. (<i>Vitaceae</i>) BCN 29972	Cep [sɛp] Raïm [rəim] (infructescència)	Antiinflamatori faringi (vinagre), antiàlgic (esperit de vi), tractament de pulmonies (pegat de farina i vi ranci), alimentació humana, elaboració de begudes alcohòliques	9
<i>Arundo donax</i> L. (<i>Poaceae</i>) BCN 29825	Canya [kánə]	Antisèptic (per a rentar botes), ús lúdic (jocs, instruments musicals), ús agrícola	8
<i>Ficus carica</i> L. (<i>Moraceae</i>) BCN 24887	Figuera [fiγúərə] Figa [fiγə] (infructescència)	Anticatarral, antitussigen, expectorant, antiberrugós (làtex), alimentació humana	8
<i>Lavandula latifolia</i> Medik. (<i>Lamiaceae</i>) BCN 29882	Espigol [əspíγul]	Antiàlgic i antiequimòtic, ús domèstic (perfumar armaris)	8
<i>Olea europaea</i> L. (<i>Oleaceae</i>) BCN 29898	Olivera [uliβéərə] Oliva [uliβə] (fruit)	Antihipertensiu (fulla), laxant, vulnerari, excipient (oli), alimentació humana	8
<i>Rosmarinus officinalis</i> L. (<i>Lamiaceae</i>) BCN 29937	Romani [ruməni]	Antihipertensiu, condimentari, planta mel·lífera	8
<i>Sambucus nigra</i> L. (<i>Caprifoliaceae</i>) BCN 29943	Sauïc [səúk] Sauïquer [səwké] / [suəké] / [suəké] Òrtiga [urtíγə]	Anticatarral, antiotàlgic, antisèptic ocular	8
<i>Urtica dioica</i> L. (<i>Urticaceae</i>) BCN 29814	Malvi [məβi] / [malβi]	Antihipertensiu, alimentació humana	8
<i>Athaea officinalis</i> L. (<i>Malvaceae</i>) BCN 29621	Malvi [məβi] / [malβi]	Anticatarral, antitussigen, expectorant	7
<i>Juglans regia</i> L. (<i>Juglandaceae</i>) BCN 29877	Noguera [nuγéərə] Nou [nəw] (fruit)	Alimentació humana, elaboració de licors i ratafies, antisèptic (per a rentar botes)	7
<i>Malva sylvestris</i> L. (<i>Malvaceae</i>) BCN 29889	Malva [málβə]	Antiinflamatori, anticatarral, resolutiu	7
<i>Matricaria recutita</i> L. (<i>Asteraceae</i>) BCN 29890	Camamilla [kaməmi.lə]	Digestiu, antiinflamatori intestinal, antisèptic ocular, elaboració de ratafia	7
<i>Mentha spicata</i> L. (<i>Lamiaceae</i>) BCN 29995	Menta [méntə] Menta de les faves [méntəðələzfvəs] Verdolaga [βərduláγə]	Digestiu, condimentari, elaboració de ratafia	7
<i>Portulaca oleracea</i> L. (<i>Portulacaceae</i>) BCN 46835	Verdolaga [βərduláγə]	Alimentació humana i animal	7
<i>Citrus limon</i> (L.) Burm. (<i>Rutaceae</i>) BCN 46853	Llimoner [límuné] Llimona [límonə] (fruit)	Anticatarral, condimentari	6
<i>Diplotaxis erucoides</i> (L.) DC. (<i>Brassicaceae</i>) BCN 29861	Citró / citrons [sitró / sitróns]	Alimentació animal (conills)	6
<i>Equisetum telmateia</i> Ehrh. (<i>Equisetaceae</i>) BCN 29862	Cua de cavall [kúəðəkəβál] Cua de mula [kúəðəmúlə] Sangua [saŋnúə]	Diurètic, antisèptic i vulnerari, ús lúdic (jocs infantils)	6
<i>Foeniculum vulgare</i> Mill. (<i>Apiaceae</i>) BCN 29867	Fonoll [funój]	Condimentari, antisèptic bucal	6
<i>Medicago sativa</i> L. (<i>Fabaceae</i>) BCN 29891	Alfals [ufáls]	Antiinflamatori / antiequimòtic, alimentació animal	6
<i>Origanum vulgare</i> L. (<i>Lamiaceae</i>) BCN 29742	Orenga [urénγə] [uréγə]	Condimentari	6
<i>Spartium junceum</i> L. (<i>Fabaceae</i>) BCN 29956	Ginesta [ʒinéstə]	Ús ornamental i religiós (catifes de Corpus), ús artesanal (fabricació d'escombres)	6
<i>Allium cepa</i> L. (<i>Liliaceae</i>) BCN 28655	Ceba [séβə]	Depuratiu, alimentació humana	5
<i>Borago officinalis</i> L. (<i>Boraginaceae</i>) BCN 29840	Borrajta [buráʒə] Borrajta [burátʃə]	Alimentació humana	5
<i>Celtis australis</i> L. (<i>Ulmaceae</i>)	Lledoner [ləðuné]		

BCN 29845	Lledó [láðó] (fruit)	Ús agrícola (fabricació de forques), alimentació humana i animal, ús lúdic (jocs infantils)	5
<i>Cydonia oblonga</i> Mill. (<i>Rosaceae</i>) BCN 46849	Codonyer [kuðuné] Codony [kuðõn] (fruit)	Antidiarreic, alimentació humana, ús domèstic (perfumar armaris)	5
<i>Cynodon dactylon</i> (L.) Pers. (<i>Poaceae</i>) BCN 29686	Gram [gram]	Antihipertensiu, diurètic, refrescant	5
<i>Eucalyptus globulus</i> Labill. (<i>Myrtaceae</i>) BCN 29696	Eucaliptus [əwkəliptus][kəliptu] [kəliptus]	Anticatarral, descongèstiu broncopulmonar	5
<i>Glycyrrhiza glabra</i> L. (<i>Fabaceae</i>) BCN 47276	Regalèssia [rəgəléssjə]	Antitussigen, expectorant, alimentari (l'arrel, xuclada)	5
<i>Opuntia maxima</i> Mill. (<i>Cactaceae</i>) BCN 46078	Figuera de moro [fiyérəðəmóru] Figa de moro [fiyəðəmóru] (fruit)	Anticatarral, antitussigen i expectorant, alimentació humana	5
<i>Parietaria officinalis</i> L. ssp. <i>judaica</i> (L.) Bég. (<i>Urticaceae</i>) BCN 29745	Herba roquera [érβərukérə] Morella roquera [murélərukérə]	Diurètic, al·lèrgogen	5
<i>Plantago lanceolata</i> L. (<i>Plantaginaceae</i>) BCN 32438	Plantatge [pləntáðzə]	Anticatarral, alimentació humana i animal	5
<i>Prunus persica</i> (L.) Batsch (<i>Rosaceae</i>) BCN 46832	Presseguer [prəsəyé] Préssec [présək] (fruit)	Alimentació humana, antisèptic (per a rentar botes)	5
<i>Rubus ulmifolius</i> Schott (<i>Rosaceae</i>) BCN 29938	Esbarzer [əzβərsé] Móres [móras] (infructescència) Móres de bardissa [mórazðərdísə] (infructescència)	Hipolipemiant, alimentació humana	5
<i>Ruta chalepensis</i> L. (<i>Rutaceae</i>) BCN 29940	Ruda [rúðə]	Antisèptic ocular, parturifaent, abortiu	5
<i>Solanum lycopersicum</i> L. (<i>Solanaceae</i>) BCN 29952	Tomaquera [tuməkérə] Tomàquet [tumákət] (fruit)	Alimentació humana, condimentari	5
<i>Triticum aestivum</i> L. (<i>Poaceae</i>) BCN 29963	Blat [blat]	Antidiarreic (brou de pa i arros), antiinflamatori faringí (emplastre de pa torrat i vinagre), tractament de pulmonies (pegat de farina i vi ranci)	5
<i>Typha latifolia</i> L. (<i>Typhaceae</i>) BCN 31314	Boga [bóyə]	Ús artesanal (fabricació de cadires i cabassos)	5
<i>Agrimonia eupatoria</i> L. (<i>Rosaceae</i>) BCN 29619	Gramònica [ɣrəmoníkə] Herba de les sangs [érβəðələsáns] Herba del garrotillo [érβəðəlyərutílu] Servereta [səβəréto] Serverola [səβərólo]	Antihipertensiu, depuratiu sanguini, antitussigen	4
<i>Avena barbata</i> Pott ex Link in Schrad. / <i>A. sterilis</i> L. (<i>Poaceae</i>) BCN 49867 / BCN 29839	Cugula [kuyúla] Cugula borda [kuyúəbórdə] <i>Nóvius</i> [nóβjws]	Alimentació animal (quan és tendra), ús lúdic (jocs infantils)	4
<i>Beta vulgaris</i> L. ssp. <i>vulgaris</i> var. <i>crassa</i> (Alef.) Helm (<i>Chenopodiaceae</i>) BCN 50761	Remolatxa [rəmulátʃə]	Alimentació animal, antihelmíntic (sucre juntament amb oli d'oliva)	4
<i>Chondrilla juncea</i> L. (<i>Asteraceae</i>) BCN 29852	Màstecs [mástəks]	Alimentació humana i animal	4
<i>Cynara cardunculus</i> L. (<i>Asteraceae</i>) BCN 29860	Herbacol [érBəkól]	Alimentació humana (elaboració de mató)	4
<i>Erica arborea</i> L. (<i>Ericaceae</i>) BCN 46081	Bruc [bruk]	Artesanal (fabricació d'escombres), combustible	4
<i>Mantisalca salmantica</i> Cass. (<i>Asteraceae</i>) BCN 24925	—	Artesanal (fabricació d'escombres)	4
<i>Papaver rhoeas</i> L. (<i>Papaveraceae</i>) BCN 29903	Badabadoes [baðəβəðóks] Republicans [rəpuβlikáns] Roselles [ruzélas]	Alimentació humana, ús lúdic (jocs infantils)	4
<i>Papaver somniferum</i> L. (<i>Papaveraceae</i>) BCN 46071	Cascalls [kəskájs] / [kəskáás]	Hipnòtic, ornamental	4
<i>Prunus domestica</i> L. (<i>Rosaceae</i>) BCN 46834	Prunera [prunérə] Pruna [prúnə] (fruit)	Laxant, alimentació humana	4
<i>Quercus ilex</i> L. ssp. <i>ilex</i> (<i>Fagaceae</i>) BCN 29932	Alzina [əlzino] Aglà [əylá] (fruit)	Reforçant gingival, antihemorràgic, alimentació animal (porcs)	4
<i>Origanum majorana</i> L. (<i>Lamiaceae</i>) BCN 29900	Marduix [maróú]	Antialgic	4
<i>Reichardia picroides</i> (L.) Roth (<i>Asteraceae</i>) BCN 29933	Cosconilles [kuskunílas] [kuskuníəs] [kəskuníəs]	Alimentació humana i animal (conills)	4
<i>Satureja montana</i> L. (<i>Lamiaceae</i>) BCN 29946	Sajolida [səzuliðə]	Condimentari	4
<i>Scirpus holoschoenus</i> L. (<i>Cyperaceae</i>) BCN 29789	Joncs [Jóns]	Artesanal (fabricació de cordills), alimentació humana (el 'blanc' o part basal, xuclada)	4
<i>Silene vulgaris</i> (Moench) Garcke (<i>Caryophyllaceae</i>) BCN 29948	Colissos [kulísus] Colitox [kulítʃus] Conillets [kuniáets][kuniéts]	Alimentació humana i animal (conills), ús lúdic (jocs infantils)	4
<i>Sonchus tenerrimus</i> L. (<i>Asteraceae</i>) BCN 29954	Llecsos [ləksóns] Llecsos petits [ləksónspətíts]	Alimentació animal (conills)	4
<i>Tilia platyphyllos</i> Scop. (<i>Tiliaceae</i>) BCN 29962	Til·ler [tillé] Til·la [tillə] (bràctea amb flor)	Sedant	4

El control de la tensió arterial i de la circulació és una altra de les aplicacions medicinals remarcables. A part de la ja esmentada servejeta, destaca l'ús de la fulla d'olivera com a antihipertensiu i estimulant circulatori; altres plantes usades amb aquesta finalitat són l'arç blanc (*Crataegus monogyna* Jacq.), el romaní i l'ortiga. Finalment, hi ha encara tres usos medicinals rellevants: l'ús antisèptic o desinfectant, el diürètic i el sedant. Esmentarem la farigola com a principal planta d'acció antisèptica; el gram (*Cynodon dactylon*), la cua de cavall (*Equisetum telmateia*) i la cabellera de blat de moro (*Zea mays*) com a diürètiques i la til·la (*Tilia platyphyllos*), molt apreciada i utilitzada per la seva acció sedant.

És important de remarcar que és força habitual de prendre les plantes remeieres no pas de forma individual, sinó en barreja. Així, ens han estat ressenyades un total de 22 mescleres de plantes medicinals. S'observa que els principals usos terapèutics d'aquestes barreges coincideixen força amb els usos més habituals de les plantes quan s'utilitzen de manera separada.

A la taula 2, s'hi resumeixen les dades comentades als paràgrafs anteriors. S'hi fan constar, per a les principals accions medicinals, tant el nombre d'espècies indicades com el nombre de barreges que són usades amb la mateixa finalitat.

A banda de la preparació de barreges de plantes medicinals, ens han estat ressenyats alguns remeis vegetals de preparació força la-

boriosa, entre els quals destaquen alguns emplastres usats antigament per al tractament de pulmonies i també l'ungüent de nap, elaborat a partir de l'arrel tallada de *Brassica napus* L., oli d'oliva i cera verge. Aquest unguent (preparat fins fa relativament poc temps per una germana de l'entrevistada que ens el ressenyà) és un bon vulnerari i antiinflamatori d'ús extern. S'utilitzava tant en medicina humana (per a curar petites ferides i infeccions, com ara els anomenats voltadits) com en veterinària (per a tractar les inflamacions dels braguers de les vaques). Aquest mateix remei el recollírem al Montseny (Bonet & Vallès, 2006) de boca de dos informants. L'acció vulnerària, emollient i resolutive del nap és esmentada també per Conill (1938) a la Catalunya del Nord; per Mulet (1991) en un estudi etnobotànic de les comarques de Castelló de la Plana; per Muntané (2005), que la recull a la Cerdanya per als penellons, i per Parada (2007) a la comarca de l'Alt Empordà. Font i Quer, en canvi, en el seu tractat sobre plantes medicinals (Font, 1961) no es fa ressò de les propietats medicinals del nap.

Usos alimentaris i altres usos tradicionals de les plantes a Gallecs

Un segon grup rellevant de plantes, pel que fa a l'ús, és el de les alimentàries. A banda de 44 espècies que s'usen o han estat usades per a alimentar el bestiar, tenim 82 espècies de

TAULA 2. Nombre de plantes i de barreges citades per a les principals afeccions.

<i>Acció medicinal</i>	<i>Nombre d'espècies</i>	<i>Nombre de barreges</i>
Tractament de refredats	19	6
Depurativa sanguínia	14	2
Tractament de trastorns digestius	12	1
Antiàlgica	12	1
Antihipertensiva / estimulant circulatòria	10	2
Antisèptica / vulnerària d'ús extern	8	—
Diürètica	5	2
Antisèptica / antiinflamatòria d'ús intern	4	—
Sedant / hipnòtica	3	1

plantes que tenen aplicació a la cuina. N'hi ha que es consumeixen crues (és el cas de molts fruits —silvestres o cultivats—, dels quals, de vegades, també es preparen confitures); en amanida (diverses plantes cultivades i algunes de silvestres, com els màstecs, *Chondrilla juncea*); com a verdura o bé en truita (sobretot els espàrrecs, *Asparagus acutifolius* L.); com a condiments emprats per a donar bon gust a les sopes i als guisats tenim d'una banda algunes hortalisses (com ara l'all —*Allium sativum*—, la ceba —*A. cepa*— i el tomàquet —*Solanum lycopersicum*—) i també diverses herbes aromàtiques (farigola —*Thymus vulgaris*—, llorer —*Laurus nobilis*—, entre altres). Per a adobar les olives quan se salen, la més utilitzada és la sajolida (*Satureja montana*). Finalment, hi ha un nombre prou considerable de plantes que s'utilitzen per a elaborar ratafies i altres begudes: principalment les nous verdes (*Juglans regia*), però també diverses plantes aromàtiques i algunes espècies, com ara la canyella (*Cinnamomum zeylanicum* Ness) i la nou moscada (*Myristica fragrans* Houtt.).

Comentem tot seguit alguns usos de plantes que poden tenir un cert interès per la seva originalitat, encara que en alguns casos hagin estat esmentats per un sol informant. És el cas del borriçol (*Stellaria media* (L.) Vill.), una herba anual que creix als horts i que, segons ens han dit, donada a les gallines ponedores bo i tendra, els fa fer els ous més grocs. Els mateixos ús i efectes són atribuïts a les cols (*Brassica oleracea*) a l'Alta Vall del Ter (Rigat *et al.*, resultats inèdits). D'altra banda, als conills que es tenen a terra (no pas en gàbies) se'ls pot donar per a menjar la rama d'om (*Ulmus minor* Mill.), i els és bo. Un altre ús interessant, en aquest cas més conegut, és la utilització de les granes de senigrec (*Trigonella foenum-graecum* L.), administrades en novenes, per al tractament de l'enaiguament infantil (i també d'alguns animals, com ara els cavalls). En el cas dels nens, el tractament comprenia, a

més, la dedicació d'un cert temps per part dels adults a la criatura enaiguada, que normalment es traduïa a resar alguna oració i acompanyar-la a tirar pedretes al riu. Respecte del senigrec, Font (1961) indica que, per la seva riquesa en proteïnes, és un bon reconstituent, indicat per a persones que es troben decaïgudes i sense ànim.

Per tancar aquest apartat podem fer esment d'alguns aspectes relacionats amb l'ús artesanal i històric d'algunes plantes. Hem de referir-nos, en primer lloc, a la importància que tingué el cultiu del cànem (*Cannabis sativa* L.) amb fins tèxtils a tota la plana del Vallès durant el segle XIX i principis del XX. Tot i que no van viure directament aquesta activitat agrícola, alguns informants s'hi han referit. Queda també el testimoni d'algunes basses canereres —utilitzades per a posar el cànem en remull—, avui transformades en basses de reg, i de l'estri utilitzat per a desfibrar-lo —anomenat bregadora—, a més del record que algunes persones tenen del procés d'elaboració de la fibra. Una altra planta antigament implicada en fins industrials era el roldor (*Coriaria myrtifolia* L.), el qual era recol·lectat i comercialitzat per a l'obtenció industrial de tint, segons ens informà la persona de més edat entrevistada, Josep Matheu, originari del municipi de les Franqueses del Vallès; el mateix es feia amb l'escorça del pi bord (*Pinus halepensis* L.). D'altra banda, i a un àmbit més casolà, el lle-doner (*Celtis australis*) era cultivat a petita escala per a la fabricació de forques i altres eines agrícoles a partir de les seves branques.

Els noms populars de les plantes a Gallecs

Per a denominar les 272 plantes catalogades, els informants han fet servir 369 noms populars. Aquesta és una bona mostra de la riquesa lingüística lligada al món de les plantes i posa de manifest una part de la cultura generada al seu voltant.

Prement com a base de comparació l'obra de Masclans (1981) i una base de dades sobre noms catalans de plantes que forma part d'un projecte coordinat pel Laboratori de Botànica de la Facultat de Farmàcia de la Universitat de Barcelona i pel Centre de Terminologia Termcat (Vallès, 2009), hem trobat 47 noms no documentats o que, si ho són, s'apliquen a espècies diferents. Destaquem, per la seva originalitat, els següents: herba del 'garrotillo' (*Agrimonia eupatoria*), rebentapedres (*Artemisia campestris* L.), fulles de cremadura (*Arum italicum* Mill.), flor de núvia (*Euphorbia marginata* Pursh.), lliris d'aiguardent (*Lilium candidum* L.), republicans (*Papaver rhoeas*) i planta de la sort (*Viscum album* L.). Aquesta xifra de noms fins ara no documentats s'ha de considerar alta, tenint en compte que la base de dades que hem consultat conté més de 25000 noms catalans per a més de 5000 espècies de plantes vasculares.

Consideracions finals

La comparació del volum de dades sobre noms i usos de les plantes recollit a Gallecs amb el trobat en altres zones estudiades des del punt de vista etnobotànic (taula 3) ens permet d'afirmar que és prou elevat, ateses les reduïdes dimensions del territori considerat en el nostre cas. Aquest fet és un bon indicador de riquesa de coneixements etnobotànics a la zona que ha estat objecte d'estudi. Ara bé, tal com passa en altres llocs estudiats amb la mateixa metodologia, constatem que, tot i la riquesa considerable de sabers populars referits a les plantes, les persones amb més coneixements sobre el tema són persones molt grans. Aquest fet, juntament amb el trencament generacional existent, fa pensar que és poc probable que les generacions joves mantinguin aquest saber als nivells que serien desitjables. Per això, pensem que és important la recopilació i la divulgació

d'aquesta informació per tal que se'n pugui beneficiar el màxim nombre de persones.

Cal tenir en compte, d'altra banda, l'interès creixent, en el conjunt de la societat, pels productes vegetals d'origen natural —en els camps de la medicina i de l'alimentació, entre altres—, per la qual cosa l'orientació de part de l'espai agrícola de Gallecs cap a l'agricultura biològica per a l'obtenció de productes de qualitat pot propiciar la revalorització del saber dels pagesos de la zona. Creiem que els coneixements sobre pràctiques agrícoles tradicionals i altres aspectes relacionats amb les plantes poden complementar la recerca científica que s'hi du a terme encaminada a millorar la qualitat de la producció agrícola. De fet, la col·laboració d'alguns pagesos de la zona ja està contribuint al fet que això sigui una realitat. Existeixen també altres iniciatives, com l'organització de fires agrícoles i la promoció dels productes autòctons, que afavoreixen la divulgació d'aquesta rica cultura de la societat pagesa.

Hem presentat, en aquest treball, testimonis del saber popular sobre les plantes en una regió catalana. Aquest coneixement, anomenat per alguns autors etnobiodiversitat (Vallès *et al.*, 2000 i referències que conté), és alhora un element del patrimoni cultural i natural. Es tracta d'un component de la diversitat biològica que no sol ser considerat en estudis naturalístics, però que creiem que mereix atenció, estudi i protecció com els altres aspectes de la biodiversitat.

Agraïments

A tots els informants, que han col·laborat de manera totalment desinteressada i ens han volgut transmetre els seus coneixements a través de converses interessants i agradables. Recordem de manera especial aquelles persones que ens van oferir la seva col·laboració i ja no es

TAULA 3. Dades recollides en estudis etnobotànics fets en diverses zones dels Països Catalans.

Regió	Extensió (km ²)	Població	Flora*	PM ^{aa}	I ^{ab}	PM/I ^{ac}	IE ^{ad}	N ^{ae}
Alta Vall del Ter ^a	294	4526	1600	220	60	3,67	16,2	454
Alt Empordà ^b	1358	118718	1650	332	178	1,87	25,9	1013
Capcir ^c	177,1	1752	550	94	28	3,48	17,09	
Castelló ^d	6679	385823	2128	365	150	2,34	17,2	1793
Cerdanya ^e	1086	23000	1600	234	155	1,53	15	480
Cerdanya ^f	1139,9	26250	1500	146	83	4,56	9,7	
Conflent ^g	882,6	16554	1500	170	60	2,88	11,33	
Gallecs ^h	7,53	120	—	101	28	3,57	—	369
Guilleries ⁱ	594	27298	1100	158	27	5,85	20	335
Montseny ^j	826	79373	1500	351	172	2,05	25	1027
Pallars ^k	2530	18880	1500	437	264	1,66	29,1	1004
Segarra ^l	646	17040	—	92	29	3,17	—	201
Vall del Tenes ^m	260	17969	—	150	28	5,40	—	252

a. Rigat (2005), Rigat *et al.* (2006, 2007); b. Parada (2007); c. Muntané (2005); d. Mulet (1990, 1991); e. Muntané (1991, 1994, 2002); f. Muntané (2005) —es tracta d'un segon estudi a la mateixa comarca que l'anterior fet uns quants anys després del primer i de menor abast pel que fa a informants—; g. Muntané (2005); h. Dades del present treball; i. Selga (1998), Bonet *et al.* (1999), Parada *et al.* (2002); j. Bonet (2001), Bonet & Vallès (2003, 2006); k. Agelet (1999), Agelet & Vallès (2001, 2003a, 2003b); l. Raja (1995), Raja *et al.* (1997); m. Bonet (1991, 1993), Bonet *et al.* (1992). *. Nombre aproximat d'espècies de plantes vasculars de la flora del territori; aa. Nombre de plantes medicinals reportades; ab. Nombre d'informants; ac. Nombre de plantes medicinals reportades per informant; ad. Índex d'etnobotanicitat (Portères, 1970: Nombre d'espècies utilitzades × 100 / Nombre d'espècies de la flora); ae. Nombre de noms populars de plantes recollits.

troben entre nosaltres. Aquest estudi ha tingut, a més, el suport del Centre d'Estudis Molletans, a través de la concessió d'un accésit a la V Beca de Recerca Vicenç Plantada. Agraïm a Consol García-Moreno i a Jordi Bertran la seva orientació i l'interès mostrat durant la realització del treball i per a la seva posterior publicació.

Bibliografia

- AGELET, A. 1999. *Estudis d'etnobotànica farmacèutica al Pallars*. Tesi doctoral en biologia. Universitat de Barcelona. Facultat de Farmàcia.
- AGELET, A. & VALLÈS, J. 2001. Studies on pharmaceutical ethnobotany in the region of Pallars (Pyrenees, Catalonia, Iberian Peninsula). Part I. General results and new or very rare medicinal plants. *Journal of Ethnopharmacology*, 77: 57-70.
- AGELET, A. & VALLÈS, J. 2003a. Studies on pharmaceutical ethnobotany in the region of Pallars (Pyrenees, Catalonia, Iberian Peninsula). Part II. New or very rare uses of previously known medicinal plants. *Journal of Ethnopharmacology*, 84: 211-227.

- AGELET, A. & VALLÈS, J. 2003b. Studies on pharmaceutical ethnobotany in the region of Pallars (Pyrenees, Catalonia, Iberian Peninsula). Part III. Medicinal uses of non-vascular plants. *Journal of Ethnopharmacology*, 84: 229-234.
- BARRAU, J. 1971. L'Ethnobotanique au carrefour des sciences naturelles et des sciences humaines. *Bulletin de la Société Botanique de France*, 118: 237-248.
- BONET, M. À. 1991. *Estudis etnobotànics a la Vall del Tenes (Vallès Oriental)*. Tesi de llicenciatura. Universitat de Barcelona. Facultat de Farmàcia.
- BONET, M. À. 1993. *Etnobotànica de la Vall del Tenes (Vallès Oriental)*. Ajuntament de Bellpuig & Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona.
- BONET, M. À. 2001. *Estudi etnobotànic del Montseny*. Tesi doctoral. Universitat de Barcelona. Facultat de Farmàcia.
- BONET, M. À.; BLANCHÉ, C. & VALLÈS, J. 1992. Ethnobotanical study in River Tenes valley (Catalonia, Iberian Peninsula). *Journal of Ethnopharmacology*, 37: 205-212.
- BONET, M. À.; PARADA, M.; SELGA, A. & VALLÈS, J. 1999. Studies on pharmaceutical ethnobotany in the regions of l'Alt Empordà and Les Guilleries (Catalonia, Iberian Peninsula). *Journal of Ethnopharmacology*, 68: 145-168.
- BONET, M. À.; ROLDÁN, M.; CAMPRUBÍ, J. & VALLÈS, J. 2008. *Etnobotànica de Gallecs. Plantes i cultura popular al Baix Vallès*. Centre d'Estudis Molletans. Mollet del Vallès.
- BONET, M. À. & VALLÈS, J. 2003. Pharmaceutical ethnobotany in the Montseny biosphere reserve

- (Catalonia, Iberian Peninsula). General results and new or rarely reported medicinal plants. *Journal of Pharmacy and Pharmacology*, 55: 259-270.
- BONET, M. À. & VALLÈS, J. 2006. *Plantes, remeis i cultura popular del Montseny. Etnobotànica d'una reserva de la biosfera*. Museu de Ciències Naturals de Granollers & Brau Edicions. Granollers & Figueres.
- CONILL, L. 1938. *Botanique catalane pratique*. Imprimerie Louis Coumet. Perpinyà.
- FONT, P. 1961. *Plantas medicinales. El Dioscórides renovado*. Labor. Barcelona. [12a ed. el 1990]
- JOHNS, T.; KOKWARO, J. O. & KIMANANI, E. K. 1990. Herbal Remedies of the Luo of Siaya District, Kenya: Establishing Quantitative Criteria for Consensus. *Economic Botany*, 44(3): 369-381.
- LE GRAND, A. & WONDERGEM, P. A. 1987. Les phytothérapies anti-infectieuses de la forêt-savane, Senegal, Afrique Occidentale. Un inventaire. *Journal of Ethnopharmacology*, 21: 109-125.
- MASCLANS, F. 1981. *Els noms de les plantes als Països Catalans*. Centre Excursionista de Catalunya & Montblanc-Martín. Granollers & Barcelona.
- MULET, L. 1990. *Aportaciones al conocimiento etnobotánico de la provincia de Castellón*. Tesi doctoral. Universitat de València. Facultat de Farmàcia.
- MULET, L. 1991. *Estudio etnobotánico de la provincia de Castellón*. Diputació de Castelló. Castelló de la Plana.
- MUNTANÉ, J. 1991. *Aportació al coneixement de l'etnobotànica de Cerdanya*. Tesi doctoral. Universitat de Barcelona. Facultat de Farmàcia.
- MUNTANÉ, J. 1994. *Tresor de la saviesa popular de les herbes, remeis i creences de Cerdanya del temps antic*. Institut d'Estudis Ceretans. Puigcerdà.
- MUNTANÉ, J. 2002. *Tresor de la saviesa popular de les herbes, remeis i creences de Cerdanya del temps antic*. 2a. ed. ampliada. Institut d'Estudis Ceretans. Puigcerdà.
- MUNTANÉ, J. 2005. *Etnobotànica, Etnofarmàcia i tradicions populars de la Catalunya septentrional (Capcir, Cerdanya i Conflent)*. Tesi doctoral en biologia. Universitat de Barcelona. Facultat de Farmàcia.
- NOLAN, F. 1995. The handbook of the International Phonetic Association. Part I: Introduction to the IPA. *Journal of the International Phonetic Association*, 25(1): 3-33.
- PARADA, M. 2007. *Estudi etnobotànic de l'Alt Empordà*. Tesi doctoral. Universitat de Barcelona. Facultat de Farmàcia.
- PARADA M.; SELGA, A.; BONET, M. À. & VALLÈS, J. 2002. *Natura i cultura popular a les terres gironines: etnobotànica de la plana interior de l'Alt Empordà i les Guilleries*. Diputació de Girona. Girona.
- PORTÈRES, R. 1970. *Cours d'Ethnobotanique*. Muséum National d'Histoire Naturelle. París.
- PUJADAS, J. J.; COMAS, D. & ROCA, J. 2004. *Etnografia*. Universitat Oberta de Catalunya. Barcelona.
- RAJA, D. 1995. *Estudis etnobotànics a la comarca de la Segarra*. Tesi de llicenciatura. Universitat de Barcelona. Facultat de Farmàcia.
- RAJA, D.; BLANCHÉ, C. & VALLÈS, J. 1997. Contribution to the knowledge of the pharmaceutical ethnobotany of La Segarra region (Catalonia, Iberian Peninsula). *Journal of Ethnopharmacology*, 57: 149-160.
- RIGAT, M. 2005. *Estudis etnobotànics a la vall de Camprodon (Alta Vall del Ter, Pirineus)*. Treball de màster. Universitat de Barcelona. Facultat de Farmàcia.
- RIGAT, M.; GARNATJE, T. & VALLÈS, J. 2006. *Plantes i gent. Estudi etnobotànic de l'Alta Vall del Ter*. Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès. Ripoll.
- RIGAT, M.; BONET, M. À.; GARCIA, S.; GARNATJE, T. & VALLÈS, J. 2007. Studies on pharmaceutical ethnobotany in the high river Ter valley (Pyrenees, Catalonia, Iberian Peninsula). *Journal of Ethnopharmacology*, 113: 267-277.
- SAFONT, G. 2008. La reconversió a l'agricultura ecològica de l'espai rural de Gallecs dins de la regió metropolitana de Barcelona. *Notes [Centre d'Estudis Molletans]*, 23: 199-242. Mollet del Vallès.
- SELGA, A. 1998. *Estudis etnobotànics a les Guilleries*. Tesi de llicenciatura. Universitat de Barcelona. Facultat de Farmàcia.
- VALLÈS, J. (dir.) 2009. *Noms de plantes* [en línia]. TERMCAT, Centre de Terminologia (Diccionaris en Línia). Barcelona. <http://www.termcat.cat/dicci/noms_plantes/index.html>
- VALLÈS, J. (amb la col·laboració d'A. Agelet, M. À. Bonet, E. Carrió, T. Egea, T. Garnatje, J. Muntané, M. Parada, M. Puig, D. Raja, M. Rigat, M. Santamaria i A. Selga) 2007. La recerca en etnobotànica a Catalunya: objectius, mètodes, zones estudiades i alguns resultats i comentaris generals. *RIDEC (Recerca i Difusió de l'Etnologia Catalana)*, <<http://cultura.gencat.net/cpctc/ridec/>>, 26-III-2007, p. 1-10>.
- VALLÈS, J.; BONET, M. À. & AGELET, A. 2000. Els coneixements i els usos de la diversitat biològica: present i futur de l'etnobiòdiversitat a Catalunya. *Revista d'Etnologia de Catalunya*, 16: 98-119.